

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria A

Warszawa, dnia 29 października 2024 r.

Pozycja 91

POSTANOWIENIE z dnia 9 października 2024 r. Sygn. akt SK 105/22

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Wojciech Sych – przewodniczący
Bogdan Święczkowski – sprawozdawca
Michał Warciński
Rafał Wojciechowski
Jarosław Wyrembak,

po rozpoznaniu, na posiedzeniu niejawnym w dniu 9 października 2024 r., skargi konstytucyjnej R.S. o zbadanie zgodności:

art. 81 § 1a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 534, ze zm.), „w przedmiocie odmowy wyznaczenia obrońcy z urzędu przez stronę, która złożyła wniosek w trybie przepisu art. 78 § 1 k.p.k., w zakresie w jakim ogranicza on możliwość sądowej weryfikacji wydanych rozstrzygnięć poprzez uniemożliwienie poddania go kontroli instancyjnej”, z art. 45 ust. 1 w związku z art. 42 ust. 2 oraz z art. 176 ust. 1 Konstytucji,

p o s t a n a w i a:

umorzyć postępowanie.

Orzeczenie zapadło jednogłośnie.

UZASADNIENIE

I

1. W skardze konstytucyjnej z 22 listopada 2021 r. R.S. (dalej: skarżący), reprezentowany przez pełnomocnika z urzędu, wystąpił z żądaniem przytoczonym w komparycji niniejszego postanowienia na tle następującego stanu faktycznego:

Zarządzeniem z sierpnia 2020 r. sędzia Sądu Okręgowego odmówił skarżącemu wyznaczenia obrońcy z urzędu w postępowaniu karnym wykonawczym, uznając, że nie zachodzą ku temu ustawowe przesłanki. Na powyższe zarządzenie skarżący wniósł zażalenie. Sąd ten postanowieniem z sierpnia 2020 r., po rozpoznaniu złożonego przez skarżącego środka odwoławczego, utrzymał zaskarżone zarządzenie w mocy.

W uzasadnieniu skargi konstytucyjnej skarżący stwierdził, że zakwestionowany przepis narusza prawo do rzetelnego, sprawiedliwego, niezależnego i bezstronnego procesu oraz

zasadę prawa do obrony na każdym etapie postępowania (art. 45 ust. 1 w związku z art. 42 ust. 2 Konstytucji), jak również pozostaje w sprzeczności z zasadą dwuinstancyjności postępowania sądowego (art. 176 ust. 1 Konstytucji). W ocenie skarżącego kwestionowany przepis „narusza gwarantowane mu przez Konstytucję prawo do rozpoznania sprawy przez organ drugiej instancji, co z kolei narusza tak fundamentalne prawo jak prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd (art. 45 Konstytucji RP). Nie ulega bowiem wątpliwości, iż procedura, która pozbawia skazanego możliwości zaskarżenia rozstrzygnięcia o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu do wyższej instancji nie spełnia tych kryteriów” (skarga, s. 5).

2. Trybunał Konstytucyjny, po uprzednim uzupełnieniu braków formalnych skargi konstytucyjnej przez skarżącego, postanowieniem z 9 listopada 2022 r. (sygn. Ts 279/21) nadał jej dalszy bieg.

3. W piśmie z 16 grudnia 2022 r. Rzecznik Praw Obywatelskich poinformował, że nie zgłasza udziału w niniejszym postępowaniu.

4. W piśmie z 4 kwietnia 2023 r. Prokurator Generalny wniósł o umorzenie niniejszego postępowania w całości na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393), tj. ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

II

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Zgodnie z art. 79 ust. 1 Konstytucji, „[k]ażdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji”. W powołanym przepisie ustawy zasadniczej ustrojodawca wprowadził wymóg istnienia bezpośredniego związku między treścią wskazanych w skardze konstytucyjnej norm a naruszeniem przysługujących skarżącemu konstytucyjnych wolności lub praw.

Trybunał przypomina, że zgodnie z art. 53 ust. 1 pkt 1-3 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK) skarga konstytucyjna powinna zawierać: określenie kwestionowanego przepisu ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach albo obowiązkach skarżącego określonych w Konstytucji i w stosunku do którego skarżący domaga się stwierdzenia niezgodności z Konstytucją (pkt 1); wskazanie, która konstytucyjna wolność lub prawo skarżącego i w jaki sposób – zdaniem skarżącego – zostały naruszone (pkt 2); uzasadnienie zarzutu niezgodności kwestionowanego przepisu ustawy lub innego aktu normatywnego ze wskazaną konstytucyjną wolnością lub prawem skarżącego, z powołaniem argumentów lub dowodów na jego poparcie (pkt 3). Należy podkreślić, że prawidłowe wykonanie przez skarżącego obowiązku przedstawienia, jakie konstytucyjne prawa lub wolności (i w jaki sposób) zostały naruszone przez przepisy stanowiące przedmiot wnoszonej skargi konstytucyjnej, polegać musi nie tylko na wskazaniu (numerycznym) postanowień Konstytucji i zasad z nich wyprowadzanych, z którymi – zdaniem skarżącego – niezgodne są kwestionowane przepisy, lecz także na przedstawieniu treści prawa lub wolności, wywodzonych z tych posta-

nowień, a naruszonych przez normodawcę. Powinna temu towarzyszyć stosowna argumentacja prawna, uprawdopodobniająca stawiane zarzuty. Z powyższego obowiązku nie może zwolnić skarżącego, działający *ex officio*, Trybunał Konstytucyjny. W konsekwencji poprzestanie przez skarżącego na lakonicznym lub zdawkowym uzasadnieniu zarzutu albo na całkowitym nieuzasadnieniu sformułowanych zarzutów stanowi niewykonanie dyspozycji ustawowej, co skutkuje umorzeniem postępowania na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK. Niedopuszczalne jest bowiem samodzielne precyzowanie przez Trybunał, a tym bardziej uzasadnianie, jedynie ogólnikowo sformułowanych zarzutów niekonstytucyjności zaskarżonych przepisów (zob. wyrok TK z 28 czerwca 2018 r., sygn. SK 4/17, OTK ZU A/2018, poz. 43 i powołane tam orzecznictwo).

2. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną można kontrolować przepisy ustawy z tymi postanowieniami konstytucyjnymi, które statuują wolności lub prawa podmiotowe, a zatem są podstawą normy prawnej adresowanej do obywatela, kształtującej jego sytuację prawną i dającej mu możliwość wyboru zachowania (por. wyrok z 13 stycznia 2004 r., sygn. SK 10/03, OTK ZU nr 1/A/2004, poz. 2). Właściwego wzorca kontroli w postępowaniu skargowym nie mogą stanowić natomiast normy ogólne, określające zasady ustrojowe i normy adresowane do ustawodawcy, narzucające mu pewien sposób regulowania dziedzin życia (zob. wyroki z: 10 maja 2005 r., sygn. SK 40/02, OTK ZU nr 5/A/2005, poz. 48; 17 listopada 2010 r., sygn. SK 23/07, OTK ZU nr 9/A/2010, poz. 103).

3. Podstawy umorzenia postępowania prowadzonego przed Trybunałem ustawodawca uregulował w art. 59 ust. 1 u.o.t.p.TK., który stanowi, że Trybunał na posiedzeniu niejawnym wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania: 1) na skutek cofnięcia wniosku, pytania prawnego albo skargi konstytucyjnej; 2) jeżeli wydanie orzeczenia jest niedopuszczalne; 3) jeżeli wydanie orzeczenia jest zbędne; 4) jeżeli akt normatywny w zakwestionowanym zakresie utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał, a także 5) w przypadku zakończenia kadencji Sejmu i Senatu, w niezakończonych sprawach wszczętych na podstawie wniosku grupy posłów albo grupy senatorów, o którym mowa w art. 191 ust. 1 pkt 1 Konstytucji. Zgodnie z art. 59 ust. 3 u.o.t.p.TK Trybunał nie umarza postępowania z przyczyny, o której mowa w ust. 1 pkt 4, jeżeli wydanie orzeczenia w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną jest konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw.

Trybunał wielokrotnie podkreślał, że kontrolowanie, czy nie zachodzi któraś z ujemnych przesłanek wydania wyroku, skutkujących obligatoryjnym umorzeniem postępowania, konieczne jest na każdym etapie postępowania (por. postanowienia z: 21 października 2003 r., sygn. SK 41/02, OTK ZU nr 8/A/2003, poz. 89; 6 lipca 2004 r., sygn. SK 47/03, OTK ZU nr 7/A/2004, poz. 74; 21 marca 2006 r., sygn. SK 58/05, OTK ZU nr 3/A/2006, poz. 35 i cytowane tam orzecznictwo). Powyższe oznacza, że wydane w sprawie postanowienie Trybunału o nadaniu skardze konstytucyjnej biegu nie wyklucza wydania postanowienia o umorzeniu postępowania na dalszym etapie sprawy. Uwzględniając przedstawione wywody, Trybunał był zobowiązany – również na obecnym etapie postępowania – zbadać, czy nie zachodzą ujemne przesłanki rozpoznania niniejszej skargi. Przekazanie skargi konstytucyjnej po zakończeniu jej wstępnej kontroli do rozpoznania przez odpowiedni skład Trybunału nie przesądza bowiem ostatecznie o dopuszczalności jej merytorycznego rozpatrzenia (zob. postanowienie z 3 grudnia 2020 r., sygn. SK 27/17, OTK ZU A/2020, poz. 68).

4. Przedmiotem kontroli w niniejszym postępowaniu skarżący uczynił art. 81 § 1a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 37, ze

zm.; dalej: k.p.k. lub kodeks postępowania karnego), zgodnie z którym na zarządzenie prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy przysługuje zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy, a na postanowienie sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy – zażalenie do innego równorzędnego składu tego sądu. Przepis ten, na podstawie art. 1 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2024 r. poz. 706), ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu karnym wykonawczym.

Zakwestionowany w skardze przepis reguluje problematykę zażalenia na decyzję procesową o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu. Zgodnie z jego dyspozycją na zarządzenie o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu, wydane przez prezesa sądu (lub upoważnionego sędziego), przysługuje zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy. Zażalenie na postanowienie sądu wydane w przedmiotowej kwestii rozpoznaje natomiast, w ramach tzw. instancji poziomej, inny równorzędny skład tego sądu. Wprowadzenie komentowanego przepisu do kodeksu postępowania karnego stanowiło pokłosie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 8 października 2013 r. (sygn. K 30/11, OTK ZU nr 7/A/2013, poz. 98), w którym Trybunał orzekł, że „[a]rt. 81 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, ze zm.) w zakresie, w jakim nie przewiduje sądowej kontroli zarządzenia prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu dla oskarżonego, który złożył wniosek w trybie art. 78 § 1 ustawy – Kodeks postępowania karnego, jest niezgodny z art. 42 ust. 2 w związku z art. 45 ust. 1 i z art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”.

5. Jako wzorce kontroli zostały w skardze wskazane art. 45 ust. 1 w związku z art. 42 ust. 2 Konstytucji oraz art. 176 ust. 1 Konstytucji. Art. 45 ust. 1 Konstytucji gwarantuje każdemu prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Zgodnie z art. 42 ust. 2 Konstytucji każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu. Stosownie zaś do art. 176 ust. 1 Konstytucji postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne.

6. Trybunał stwierdził, że w niniejszej sprawie za jedyny skuteczny wzorzec kontroli może być uznany art. 45 ust. 1 w związku z art. 42 ust. 2 Konstytucji. Tylko bowiem te przepisy odnoszą się do sfery praw i wolności konstytucyjnych, ochronie których służyć ma skarga konstytucyjna. Powołane przepisy wyrażają bowiem publiczne prawo podmiotowe do sądu oraz prawo do obrony w postępowaniach represyjnych. Prawa te mają pozostawać – zdaniem skarżącego – w sprzeczności z zakwestionowanym w skardze art. 81 § 1a k.p.k.

Wzorzec kontroli obejmujący art. 176 ust. 1 Konstytucji należy uznać za nieprawidłowy, i to z dwóch powodów. Po pierwsze, należy stwierdzić, że powołany przepis nie kreuje bezpośrednio konstytucyjnych wolności lub praw. Art. 176 ust. 1 Konstytucji wyraża ustrojową zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego. Tymczasem, jak już wskazano uprzednio, wzorcami kontroli w postępowaniu prowadzonym na skutek wywiedzenia skargi konstytucyjnej mogą być wyłącznie te przepisy Konstytucji, które statuują prawa lub wolności konstytucyjne, a nie odnoszą się do zasad ustrojowych czy też struktury organizacyjnej organów władzy publicznej. Przedstawiona argumentacja ulega dodatkowemu wzmocnieniu przy uwzględnieniu okoliczności, że art. 176 ust. 1 Konstytucji został powołany przez skarżącego jako samodzielny wzorzec kontroli, co jednoznacznie wynika z *petitum* skargi. Po drugie, skarżący nie wykazał, jakie konstytucyjne prawa lub wolności – niepodlegające ochronie na podstawie art. 45 ust. 1 w związku z art. 42 ust. 2 Konstytucji – miałyby wynikać z powołanego przepisu Konstytucji.

Z tych względów Trybunał postanowił umorzyć postępowanie na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK w zakresie badania zgodności art. 81 § 1a k.p.k. z art. 176 ust. 1 Konstytucji – z powodu niedopuszczalności wydania wyroku.

7. Niezależnie od powyższego Trybunał stwierdził, że treść skargi uniemożliwia także merytoryczne rozpoznanie zarzutu niezgodności art. 81 § 1a k.p.k. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 42 ust. 2 Konstytucji, ze względu na brak należytego uzasadnienia wskazanego zarzutu. Lektura skargi dowodzi, że skarżący nie wykazał, w jaki sposób przyjęty przez ustawodawcę w art. 81 § 1a k.p.k. model zaskarżania decyzji procesowej o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu ma pozostawać w sprzeczności z konstytucyjnym prawem do sądu oraz konstytucyjnym prawem do obrony, a nie jest rolą Trybunału poszukiwać takiego uzasadnienia *ex officio*.

Trybunał wielokrotnie podkreślał, że przesłanka odpowiedniego uzasadnienia zarzutów nie powinna być traktowana powierzchownie i instrumentalnie. Skarżący powinien wskazać, jakie konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone kwestionowaną regulacją, a także opisać sposób tego naruszenia. Argumenty muszą odnosić się do problemu niezgodności zachodzącej między regulacjami stanowiącymi przedmiot skargi konstytucyjnej oraz tymi, które określone są w niej jako wzorce kontroli. Trybunał Konstytucyjny podkreślał, że nie wystarczy, iż skarżący wskaże określone kwestionowane przepisy oraz przepisy konstytucyjne, z którymi są one, w jego opinii, niezgodne. Musi także wyjaśnić, na czym owa niezgodność polega. Jest to przesłanka konieczna do uznania dopuszczalności skargi konstytucyjnej (zob. zamiast wielu postanowienie TK z 2 lutego 2012 r., sygn. SK 14/09, OTK ZU nr 2/A/2012, poz. 17).

W tym kontekście Trybunał zwrócił uwagę, że nie odpowiada prawdzie supozycja skarżącego – mająca stanowić uzasadnienie podniesionego zarzutu – iż zakwestionowany w skardze przepis wyłącza możliwość „sądowej weryfikacji wydanych rozstrzygnięć poprzez uniemożliwienie poddania go kontroli instancyjnej”, w czym skarżący upatruje jego sprzeczności z konstytucyjnym prawem do sądu oraz konstytucyjnym prawem do obrony (skarga, s. 2). Wbrew bowiem twierdzeniom skarżącego, art. 81 § 1a k.p.k. wprowadza system kontroli zażaleniowej decyzji procesowych o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu, w ramach którego zażalenie takie rozpoznawane jest przez sąd. System ten, jak już wskazano uprzednio, został wprowadzony po wyroku Trybunału Konstytucyjnego o sygn. K 30/11. Należy przy tym wyraźnie podkreślić, że sąd właściwy do rozpoznania sprawy, który zgodnie z zakwestionowanym w skardze przepisem rozpoznaje zażalenie na zarządzenie prezesa sądu (lub upoważnionego sędziego) o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu, to inny organ niż prezes sądu (bądź upoważniony sędzia), który wydał zarządzenie w pierwszej instancji.

Mając powyższe na względzie, Trybunał postanowił umorzyć postępowanie, na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK, w zakresie badania zgodności art. 81 § 1a k.p.k. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 42 ust. 2 Konstytucji ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Z tych wszystkich względów Trybunał Konstytucyjny postanowił jak w sentencji.